

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מה האורך והרוחב של ה"נקעים"?

מבואר במשנה ולאורך דברי הגמ', שבנידון של בית כור, מצטרפים בורות וסלעים עד גובה של י' טפחים, ולא מצטרפים כאשר גובהם י' טפחים. הנידון הן לגבי מכירת בית כור והן לגבי פודה שדה אחוזה האם אותם בורות וסלעים נפדים בערכם, או לפי ערך של חמישים שקל כסף לבית כור.

עד עתה התבאר גובה ה"נקעים", אולם לא מבואר בלשון המשנה מה הרוחב של הנקעים וכו', אמנם התבאר בהמשך דברי הגמ', שסך כל הנקעים לא יעלו על שיעור של בית ד' קבין, וחלקו על איזה שטח מתפשטים הסלעים וכו', אולם לא נקבו באורך ורוחב של סלע או בור.

ברשב"ם בדבריו במשנה (ד"ה אין נמדדים) כתב ששיעורים ד' טפחים על ד' טפחים (כפי תיקונו של הרש"ש), שהוא מקום חשוב בפני עצמו כמבואר בהלכות שבת.

אמנם בראשונים הביאו שבדבר זה הסתפקו בירושלמי, והביא הרשב"א שמדברי הירושלמי מוכח כדברי הרשב"ם שהנידון של הבורות והסלעים ברוחבם בשיעור של ד' טפחים. במאירי מבואר שלא צריך שיעור לכך, והביא מחכמי הצרפתים ששיעור הרוחב הוא ג' טפחים.

בדומה מצאנו, בהלכות עירובי חצרות בחיבור שביני ב' חצרות באופן שיש חלון בגובה למעלה מ' טפחים בין ב' חצרות, הם מוגדרים כחצרות נפרדות שהרי יש כאן מחיצת י', אולם אם החלון עד גובה י' הרי שהחלון משתף את החצרות למקום אחד, ואמרו שדוקא באופן ששיעור החלון הוא ד' על ד' טפחים. ברש"י (עירובין עז) נראה, ששיעור זה לא צריך להיות מועיל למשהו, אלא יש הגדרה בחד"ל מזה שיעור המינימום של פתח. היינו הגדרה ב"שם פתח" שפחות משיעור זה אינו בהגדרה של פתח. וכאן אמרו חז"ל שיעור הפתח המועיל לחבר ב' חצרות הוא ד' טפחים לכן כך הוא הדין ששם פתח הוא ד'. (עי' בד"ה פחות מארבע) כלומר יש הלכות ושיעורים שלא נאמרו מחמת שכן הדרך בשימוש כל שהוא, או מחמת שדבר זה מועיל לדבר אחר. אלא אך ורק מחמת ההגדרה שדבר זה "נחשב" / "חשוב", וממילא הוא יוצר "שם פתח", ולכאורה זה הגדרת הרשב"ם לפנינו שיש דברים שנאמר בהם הלכה של שיעור שזה חשיבותם ובכך קובעים שם לעצמם.

אולם בדברי הרבינו יונתן על הר"ף (שם), ובמאירי כתבו שפתח זה הוא פתח הראוי לשימוש ואפילו למעבר אדם. לכן כאשר הפתח פחות משיעור ד', אין זה מוגדר לפתח מחמת שלא ראוי לשימוש ולא למעבר אדם.

הקשה התפא"י (באהלות ג, ו יכין אות נו) קי"ל בגמ' בסוכה ש"גברא באמתא יתיב", כלומר מינימום אמה לצורך אדם, למדנו בעוד כ"מ שאדם תופס יותר משיעור קטן זה של ד' טפחים על ד' טפחים. ואם לפי המאירי ור"י, שהשיעור משמש לדבר מה ולכן הוא יוצר שם של פתח, הרי לכאורה אינו משמש שכאמור אדם תופס יותר מכך.

אומר התפא"י שיש הבדל באיזה נושא עוסקים, כאשר מדובר על ישיבה של אדם וכו' אז תופס יותר. אולם כאשר צריך לצאת מפתח צר הרי יכול להרים ידיו וכד', מספיק לו פתח של ד' טפחים, אמנם בדוחק אולם זה כבר יכול להגדיר את הפתח ב"שם פתח" מחמת שראוי לשימוש היות ומספיק להוציא את האדם.

על איזה חלק בנקעים אמרו שיהיו קדושים לבדם?

שאלה הגמ' ביחס לנקעים שאינם נמדדים עמה, מדוע אינם קדושים בעצמם. על איזה חלק בנקעים כונתם הגמ' שיהיו קדושים ולגבי מה.

ברשב"ם מבואר, שהנקעים היינו הבורות או הסלעים יהיו קדושים בפני עצמם, לגבי פדיון בחמישים שקל כסף לבית כור, ולא נדון בהם בפדיון לפי שו"י. היינו שהנקעים יהיו מוגדרים כשדה אחוזה בפני עצמם.

בבקרה נחזור על עקרי הדגים של פדיון "שדה אחוזה", אמרה התורה "ואם משדה אחוזתו יקדיש איש ל' והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שיערים בתמישים שקל כסף" (ויקרא כז, טו) ביאר רש"י (שם) והיה ערכך לפי זרעו, ולא כפי שוויה אחת שדה טובה ואחת שדה רעה, פדיון הקדשן ואם בית כור שיעורים בחמישים שקלים כך דירת הכותב. והוא שאב לאגלה בתחלת היובל. ואם בא לאגלה באמצעו נוטל לפי החשבון סלע ופונדיון לשינה לפי שאינה הקדש אלא למנון שני היובל, שאם נגאלה הרי טוב, ואם לאו הגבר מוכרח בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כאשר כל השדות המכורות, וכשהיא יוצאה מיזו חזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ומתחלקת ביניהם, זהו המשפט האמור במקדיש שדה.

כתב החינוך (מצוה שנה) "שדה אחוזה" חלוק בעיניו משדה מקנה. וכשמודדו אותה אין מודדו בה אלא מקומות הראויין לזריעה. וערכה הוא הקצוב בתורה, זרע חומר שיעורים בתמישים שקל כסף, כמו שביארנו, בין יפה בין רעה, ומוסף חומש על הערך הזה הקצוב. וכלל זה יהיה בידך בכל חומש האמור בתורה, שהוא רביע הקרן, כדי שיהא הקרן עם החומש הנוסף עליו הכל חמשה ואם כל השדה שהקדיש אינה ראויה לזריעה כלל, פודין אותה בשויה. ואי זו היא נקראת "שדה אחוזה", זה שדה שירשה האדם ממורישו. ו"שדה מקנה" הוא שדה שלקחה אדם משלו, או זוכה בה בשום צד שלא מחמת ירושה. "שדה אחוזה", שאם הגיע היובל ולא פדאוה הבעלים מיד הקדש, או מיד אחר שקנאה מן ההקדש הכהנים חותנין דמיה, לפי שאין הקדש יוצא בלא פדיון, והיא אחוזה להם לעולם, ואותן הדמים נופלין להקדש בדק הבית.

ברש"י (קידושין סא, א) מבואר, שהנידון היה על הקרקעית של הנקעים, היינו שאמנם הגובה של הנקעים אינו יכול להצטרף לשדה אחוזה, וכמו בכל מקום

שי' טפחים מהווה מקום לעצמו וכו', אולם הקרקעי של הנקעים זה קרקע ומקום הראוי לזריעה ומדוע שהוא לא יצטרף לכלל השדה אחוזה ויהיה נפדה בהגדרת השיעור של חמישים שקל כסף ואל דווקא בפני עצמו.

בריטב"א (שם) בשם יש מפרשים ביאר, שאם ניתן לומר שהנקעים יהיו נפדים בכלל שדה אחוזה בשיעור ערך של חמישים שקל וכו', מה ההבדל אם הם נמדדים עמה או לא, הרי בין אם לא נמדדים עמה, והשדה יפדה לבדו והנקעים לבדם, ובין אם יהיו נפדים ביחד, תמיד היחס של הערך והגודל הוא לפי חמישים שקל כסף לכור, א"כ מה הנפק"ח במה שאמרו שאין נמדדים עמה.

מדוע מלאים מים יש חסרון?

מבואר בגמ' שנקעים שמלאים מים אינם נפדים ביחד עם הקרקע בחשבון חמישים שקל כסף לבית כור, אלא נמדדים לפי שו"י. (ממה שתרצה הגמ' לגבי הבורות שהם מלאים מים, נראה ברשב"ם ועוד שכל קושיית הגמ' שיהיו קדושים בפני עצמם, רק ביחס לבורות ולא לסלעים. ועי' היטב בראשונים במסכת קידושין סא, א)

ברשב"א ביקדושין (סא, א) צמח מדוע אין המים מועילים לדון את הקרקע כאחת. הרי יש שבח לקרקע שיש בה מים זמניים להשקיה, ומדוע כאן הנקעים המלאים במים מהווים חסרון, ואינם נמדדים עם גוף הקרקע.

מבאר הרשב"א שבאמת אם הנקעים היו מלאים מים באופן שמועילים לקרקע, בודאי שהיו משתייכים לקרקע והיו נמדדים עמה. אלא כאן הנקעים הם קלקול לשדה שאינם יכולים להכיל מים כדי להשקות את כל השדה.

סיכום הדף

נושא: יין שהחמיץ. יין משמר. ברכה ונסכים

אמר לחברו שמכור לו "בית כור עפר", צריך להעמיד לו בית כור על **קרקע חלקה**, ואם היו בה "נקעים" היינו **בורות או סלעים במבה י' טפחים על ד'**, אין נמדדים עמה (לרשב"ם יתן לו במקום חלק, עי' עוד ביאורים בראשונים). ואם שיעור הבורות או הסלעים **פחות מ' טפחים**, מקבל הלוקח בשיעור ה"בית הכור". ואם אמר בשעת המכר "**כבית כור**" מקבל הלוקח אפילו אם הבורות וכו' יותר מגובה י' טפחים.

המקדיש שדה בזמן שהיובל נוהג (עו' רשב"ם וחו"ס), **בזמן פדיונה** משלם לפי חשבון חמישים שקל כסף לבית כור, **שנאמר** "והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שיעורים בחמישים שקל כסף". אם בשדה שהקדיש היו בורות או סלעים **פחות מ' טפחים** נמדדים בשיעור בית כור לגבי הפדיון, אולם אם היו בורות וסלעים **יותר מ' טפחים אין נמדדים עם הבית כור**, אלא פדיונם לפי שו"י. (נאמרו כמה שיטות בראשונים, כתבנו לפי המכר בדברי הרשב"ם לפנינו.) **שואלת הגמ'** מדוע לא אומרים שקדושים בפני עצמם, **ושיעור פדיונם** יהיה לפי חמישים שקל כסף וכו', **ולא שייך לומר** כיון שאין בסלעים ובבורות שיעור של "בית כור", לכן אינם נפדים לפי חשבון שדה אחוזה, **שהרי מבואר בברייתא** שדורשים מהמילה "שדה" שאפילו אם הקדיש חצי כור, רבע או סאה, חצי סאה ורבע סאה, נפדים לפי חשבון של חמישים שקל כסף לכור. **ביאר רב עוקבא בר חמא**, שמדובר שיש בבורות מים, ואלו נפדים רק בשוויים היות ורק דבר הראוי לזריעה נפדה לפי חשבון של שדה אחוזה. **אמנם** כאשר הם מלאים במים אף פחות מ' טפחים לא ראוי לזריעה, **אולם** נמדדים כחלק מהקרקע.

בדן המשנה במוכר בית כור, באופן שאין נמכרים הבורות והסלעים, **ביאר רב פפא** אע"פ שאינם מלאים מים וראויים לזריעה לא יקבלם בתוך הבית כור, כיון שאין אדם מוכן לשלם על שדה גדולה ובפועל יהיו כשתים ושלוש שדות. **ושאל רבינא** שהרי בדמיון לסלעים היה צריך לברר שאף האריות אינם ראויים לזריעה, **וביאר** שבא להשמיע שבפחות מ' טפחים אף שאינם ראויים לזריעה נמדדים עמה.

אמר רבי יצחק, הסלעים וכו' שפחות מ' טפחים שנמדדים בכלל ה"בית כור" זה רק באופן שבסוף כ"ה הם **פחותים מבית ד' קבין**, שאם ביותר הרי לא מוחל הלוקח. **ואמר רב עוקבא בר חמא**, זה באופן שהם **מפוזרים על שטח של בית ה' קבין**, שאם על פחות מכך נחשב לסלע אחד, ואינו מתבטל לשדה. **לרב היא בר אבא בשם ר' יוחנן**, דווקא אם מפוזרים **על פני רוב השדה. הסתפק רבי חיא**, אם רוב הסלעים מפוזרים במיעוט, מיעוט מפוזר ברוב. (בית כור הכוונה ל' סאה, רוב שדה היינו 16 סאה, ואמר ר' יוחנן שאם הסלעים מפוזרים על 16 סאה, נמדדים עמה, והסתפק אם הפיזור של ד' קבין סלעים יהיה באופן רוב הסלעים על מיעוט המקום.) **הסתפק רבי ירמיה** אם נמצאים בצורה של מעגל שיותר קשה לחרוש, **או** בשורה ארוכה, שאינו יכול לחרוש בצורה של שתי וערב, **או** עומדים הסלעים בצורה של קרניים, **או** בצורה מפותלת ועקומה.

סלע שעומד **לשדה או סמוך למצר** נמדד עמה, **אם** נמצאים פחות מ' טפחים, אינו נמדד עם השדה. **הסתפק ר"פ**, כאשר הסלע (פחות מ') עומד קרוב לגבול השדה, ויש תולדות עפר פחות מגובה ג' טפחים, האם נחשב לגבול שאינו נמדד או נמדד. **הסתפק רב אשי**, באופן שיש עפר מתחת הסלע, או עפר למעלה. תיקו.

מכר בית כור בדקדוק המידה שמודדים בחבל, נמצא שקיבל יותר יחזיר הלוקח, נמצא שקיבל פחות ינכה מהמחיר. אם אמר "חן חסר חן יתר", המכר חל אף אם פיחת המוכר בשיעור של רובע לסאה, או הותיר רובע לסאה. **אבל** יותר משיעור זה צריכים לעשות חשבון ביניהם. **הלוקח מחזיר** מעות למוכר, או רוצה מחזיר קרקע, **ואמרו כך** כדי ליפות כוחו של מוכר שלא יקבל בחזרה קרקע קטנה שאין לו לעשות עמה. **שאם הוסיף לו** בית ט' קבין, ובגינה, **לרבען בית** חצי קב, **ולר"ע** רובע קב, מחזיר לו את הקרקע ולא את הכסף. **באופן שמחזיר**, מחזיר את **הכל** ולא רק את המותר מעבר לרובע.